

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน

Driving Educational Sandbox Innovation by Areas-Based Approaches

สุนทรี วรรณไพเราะ¹ และ สมพงษ์ พลไชย²

Suntaree Wannapairo and Sompong Palachai

¹อาจารย์ สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

²ศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสตูล

¹Lecturer, Department of Educational Administration, Faculty of Education, Thaksin University

²Provincial Education Officer, Satun Provincial Education Office

¹Email: suntaree@tsu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2939-3488>

²Email: palachai2519@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3829-7669>

Received 05/09/2023

Revised 13/09/2023

Accepted 20/09/2023

Abstract

Background and Aims: Educational sandbox innovation areas can be considered as organizing education using space as the base for organizing education, responding to the needs of that area, being able to invent and develop innovations in education and learning, and freedom in the curriculum. teaching and learning management educational administration and management that is agile and flexible to support the creation of educational innovations as a pilot in decentralizing power and giving autonomy to educational agencies and pilot schools as well as creating and developing mechanisms for cooperation between the government agencies local government organizations and civil society in the area.

Methodology: This study used document analysis and related research methods. Analyze the content and present it descriptively according to the study objectives.

Results: Successfully driving educational sandbox innovation by areas-based approaches consists of 6 elements: 1) vision to change 2) innovative organization 3) transformational leadership 4) collaboration network 5) unity integration and 6) educational administration based on provinces. Driving educational sandbox innovation space requires participation, including setting policies, goals, and directions for operations, monitoring, inspecting, improving, and making corrections in the joint education in the area, which will lead to raising the level. The country's education management is an important foundation for the development of people to continue to have quality.

Conclusion: Driving the area-based educational innovation area has 6 main aspects, involving participation and setting policies for action. To raise the level of educational provision and develop the quality of education in the country.

Keywords: Educational Sandbox; Area-Based Education Management

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาถือได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐานในการจัดการศึกษา ที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่นั้นๆ สามารถคิดค้น พัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ มีอิสระ ในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารและการจัดการศึกษาที่มีความคล่องตัว และยืดหยุ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมศึกษาอันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง ตลอดจนสร้างและพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่

ระเบียบวิธีการศึกษา: การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความตามวัตถุประสงค์การศึกษา

ผลการศึกษา: การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยยึดพื้นที่เป็นฐานมีองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน คือ 1) การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 5) การบูรณาการอย่างมีเอกภาพ และ 6) การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน โดยการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วม การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ทิศทางในการดำเนินการ การติดตาม ตรวจสอบ ปรับปรุงและแก้ไขในการจัดการศึกษา ร่วมกันของคนในพื้นที่อันจะนำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาของประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

สรุปผล: การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐานมี 6 ด้านหลัก มีการมีส่วนร่วมและการกำหนดนโยบาย-เป้าหมาย-ทิศทางในการดำเนินการ เพื่อยกระดับการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในประเทศ

คำสำคัญ: พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา; การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการ ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รวมทั้งจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา สร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน ให้มีความรู้และทักษะในอนาคต ถึงอย่างไรก็ตามการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เห็นได้จากผลการทดสอบระดับชาติและนานาชาติ โดยเฉพาะผลการสอบ PISA 2015 ที่สะท้อนว่า

นักเรียนไทยจำนวนมากยังขาดความสามารถในการอ่านจับใจความและไม่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งระบบการศึกษาไทยจะต้องปรับตัวและ เตรียมความพร้อมให้กับคนรุ่นใหม่ทั้งในด้านความรู้ เจตคติ ทักษะเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการดำรงชีวิต ใน ปัจจุบัน (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2566) อีกทั้งการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมามีจุดอ่อน สำคัญหลายประการ เช่น ขาดการบูรณาการการทำงานระหว่างองค์กรที่ทำหน้าที่ในด้านหลักสูตร สื่อการสอน การทดสอบและการประเมินผล การบริหารบุคลากร การเงิน และการบริหารจัดการ ขาดกลไกและ กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และขาดการสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการกระจาย อำนาจในการจัดการศึกษา ขาดกลไกให้สามารถนำนวัตกรรมทางการศึกษาไปขยายผลเพื่อใช้กับสถานศึกษา อื่นได้ (พระครูกิตติญาณวิสิฐ และคณะ, 2564) สอดคล้องกับ สมพงษ์ จิตระดับ (2563) กล่าวว่า การปฏิรูป การศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งปฏิรูปในระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการศึกษาทั้งระบบ โดยการ ปฏิรูปแนวทางนี้ไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในสถานศึกษา ขณะเดียวกันมีองค์กรต่างๆ ได้ พยายามยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนและ การ บริหารจัดการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในห้องเรียนโดยตรง แต่นวัตกรรมเหล่านั้นไม่ได้ แพร่กระจายสู่สถานศึกษาโดยทั่วไป อาจเป็นเพราะปัจจัยเงื่อนไขด้านนโยบาย กฎและระเบียบภาครัฐ ที่ไม่ เอื้ออำนวย ตลอดจนการสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถของครูในสถานศึกษาทั่วไป

การปฏิรูประดับพื้นที่น่าจะเป็นคำตอบที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของคนในพื้นที่ได้ โดย การจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้มีแนวคิดการริเริ่มมาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อ ปฏิรูปการจัดการศึกษาของประเทศไทย แนวทางการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้ถูกกำหนดขึ้น เพื่อ เอื้ออำนวยให้คนในพื้นที่ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับพื้นที่และตามบริบท และเป็นการ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการใช้นวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งมีลักษณะทางการบริหาร จัดการการศึกษาแบบล่างขึ้นบน (bottom up) โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน โดยแต่ละพื้นที่สามารถสร้างและพัฒนา เครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาที่มุ่งไปสู่รูปแบบใหม่ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อ ให้ เกิดการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้ อิสระ เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารรวมถึงการสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดขึ้นในพื้นที่ และเมื่อมี การ ประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 ขึ้น หน่วยงานทางการศึกษาจึงจำเป็น อย่างยิ่ง ที่ต้องให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนตามแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ การ จัดการศึกษา (วาทีณี พูลทรัพย์ และนุชนรา รัตนศิริประภา, 2564) โดยพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติเกี่ยวกับความมุ่งหมายไว้ในมาตรา 3 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า พื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุนการ สร้างนวัตกรรมการศึกษา และมาตรา 5 พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) คิดค้น และพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนรวมทั้ง เพื่อ ดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอื่น 2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา 3) กระจาย อำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่ม ความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น และ 4) สร้างและ พัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาค ประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยมีเป้าหมายพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิด

สร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรู้เท่าทันโลก และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคนและลดความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) เช่นเดียวกับ สมพงษ์ จิตระดับและคณะ (2561) ได้กล่าวถึงพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นพื้นที่การศึกษาที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่สำหรับการทดลองนวัตกรรมการศึกษา โดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและ ความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่

ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจึงเป็นการปฏิรูปในระดับพื้นที่ที่จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถปรับนโยบายและกฎระเบียบต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัว ลดอุปสรรคในการจัดการศึกษา สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษารวมทั้งเปิดโอกาสให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคนและบริบทเชิงพื้นที่ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการของสถานศึกษาให้ได้รับประโยชน์สูงสุด

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาของไทยในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 – 2552 ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันยังไม่ประสบความสำเร็จอันเนื่องมาจากการให้นโยบายจากบนลงล่าง (Top-Down Policy Delivery Strategies) สัดส่วนอำนาจในการจัดการศึกษาจากรัฐมนตรีเป็นผู้กำหนดนโยบายไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้แก่โรงเรียน ผู้บริหารและครูมีบทบาทเป็นเพียงผู้รับนโยบายและนำไปปฏิบัติตามความเข้าใจที่แตกต่างกัน ผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถคิดและปฏิบัติได้อย่างอิสระ จากการติดอยู่ในกรอบการบริหารงานแบบราชการ ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายหรือคำสั่งจากส่วนกลาง ซึ่งตัวผู้ปฏิบัติงานเอง ไม่ได้มีความเข้าใจ ไม่มีความพร้อม ไม่เปลี่ยนแปลงความคิด ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้น โรงเรียนส่วนใหญ่มีสภาพต้อยทั้งในเชิงการคิด การจัดการตนเอง รวมทั้งขาดการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ รวมไปถึงปัญหาการไม่สามารถขยายวิธีคิด โรงเรียนอิสระจัดการตนเองสู่พื้นที่ เนื่องจากระบบมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน โรงเรียนไม่กล้าคิดนอกกรอบ ขาดอิสระในการบริหารของโรงเรียนส่งผลให้โรงเรียนขาดความพร้อมในการให้บริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ ภายใต้การถูกครอบงำด้วยกฎ ระเบียบและนโยบายจากส่วนกลาง ซึ่งเป็นแนวนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ (สมพงษ์ จิตระดับ, 2563)

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2562) ได้ทำการศึกษาปัญหาการจัดการเรียน การสอน ในมิติต่าง ๆ พบว่า 1) ขาดการบูรณาการการทำงานระหว่างองค์กรที่เป็นหน่วยงานด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อ นวัตกรรม การสอน การวัดผล ประเมินผล การบริหารบุคลากรและการบริหารงบประมาณ 2) ขาดกลไกและกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และ 3) ขาดกลไกที่สามารถเชื่อมโยงและ นำนวัตกรรม การเรียนรู้ การบริหารจัดการและผลลัพธ์การจัดการศึกษาไปขยายผลต่อสถานศึกษาอื่น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูล

จากการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยว่าด้วยปัญหาและข้อเสนอแนะในกระบวนการจัดการศึกษาไทย: ประเด็นปัญหาคุณภาพการศึกษา (2535-2558) พบว่ามีปัญหาสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาเพราะอิงส่วนกลางเป็นหลัก 2) การแก้ปัญหามาทางการศึกษาแบบหน่วยงานส่วนกลาง 3) การบริหารบุคลากรระดับพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา 4) การบริหารงบประมาณของสถานศึกษา 5) ความไม่พร้อมของบุคลากรทางการศึกษา 6) ความไม่พร้อมของผู้บริหารการศึกษา และ 7) ความไม่พร้อมของครูเพราะขาดแคลนครูคุณภาพ (อภิชัย พันธเสน, 2558) ฉะนั้นกลไกในการขับเคลื่อน การพัฒนาระบบการศึกษาของไทย จึงต้องพัฒนาไปตามลำดับตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำอย่างเป็นองค์รวม เพราะปัญหาหรืออุปสรรคในการพัฒนาคือขาดการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ด้วยปัญหาของระบบการจัดการศึกษามีความสลับซับซ้อนในเชิงกระบวนการบริหารในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณและนโยบายการศึกษาของภาครัฐ ด้านหลักสูตรทางการศึกษา ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ด้านการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา ดังนั้นภาครัฐควรสนับสนุนใน 7 ประเด็น ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาในระดับจังหวัด 2) การกระจายอำนาจการถ่ายโอนภารกิจการศึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) การยกเลิกการประเมินผลระดับของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย 4) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 5) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศึกษา 6) การเพิ่มจำนวนให้กับครูในพื้นที่ชนบท และ 7) การให้ความสำคัญของสถานศึกษา (พระมหาสายันต์ ธิรปญโญ (ชาญชาติ), 2561)

จากข้อจำกัดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จต้องปฏิบัติงานภายใต้กฎระเบียบและข้อบังคับจากส่วนกลาง การขาดทรัพยากร งบประมาณ และความเชี่ยวชาญในการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งขาดความเชื่อมโยงในระหว่างหน่วยงาน นำไปสู่ข้อเสนอจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นพื้นที่นำร่องในการปฏิรูป โดยภาคีเพื่อการศึกษาไทย (TEP-Thailand Education Partnership) ได้นำเสนอแนวคิดของพื้นที่ทดลองเพื่อการปฏิรูประดับพื้นที่ หรือพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) เพื่อค้นหาและพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน และการบริหารผ่านการลดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค เปิดโอกาสให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรประชาสังคม และภาคธุรกิจในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคนและบริบทพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่ได้ดำเนินการจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้สถานศึกษามีความเป็นอิสระ สามารถบริหารจัดการตนเอง สอดคล้องตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และบริบทเชิงพื้นที่ รวมทั้งสามารถขยายผลของนวัตกรรมการศึกษาและบริหารจัดการที่ได้จากการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่อื่น ๆ (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2562) โดยสภาการศึกษาเห็นชอบในหลักการให้จัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นโครงการตามนโยบายและดำเนินการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมศึกษานำร่องจำนวน 6 พื้นที่ใน 6 ภูมิภาค ได้แก่ พื้นที่จังหวัดสตูล ระยอง เชียงใหม่ กาญจนบุรี ศรีสะเกษและชายแดนภาคใต้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) และมีกฎหมายรองรับการปฏิรูปการศึกษาในรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คือ พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 นับเป็นก้าวสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย และถือเป็นโอกาสสำคัญที่ทุกภาคส่วนได้ร่วมกันกำหนดทิศทางในการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุนและสร้างนวัตกรรมอย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปจุดเด่นของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้ 9 ประเด็น ดังนี้ (สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2566)

- 1) สามารถคิดค้น พัฒนาและเลือกใช้นวัตกรรมได้อย่างอิสระ เพื่อเพิ่มคุณภาพของผู้เรียน
 - 2) มีโครงสร้างการทำงานเอื้อต่อการสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่ โดยพระราชบัญญัติได้วางโครงสร้างการทำงานไว้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย (คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา) ระดับพื้นที่ (คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา) และระดับปฏิบัติการ (ศึกษานิเทศก์)
 - 3) ปรับใช้หลักสูตรแกนกลางได้ ไม่ติดตัวชีวิต โดยศึกษานิเทศก์สามารถนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ไปปรับใช้จัดการศึกษาในศึกษานิเทศก์ให้เหมาะสมกับพื้นที่
 - 4) มีอิสระในการเลือกซื้อสื่อ หนังสือ ตำราตามกรอบหลักสูตรของพื้นที่ โดยศึกษานิเทศก์สามารถจัดทำ คัดเลือก จัดทำ หรือใช้ตำรา สื่อการเรียนการสอนได้อย่างอิสระ
 - 5) ออกแบบการทดสอบเฉพาะพื้นที่ได้ อาจไม่ใช้ O NET/NT โดยแต่ละพื้นที่สามารถสร้างระบบการทดสอบของพื้นที่ขึ้นมาเอง หรือจะยังคงร่วมสอบ O NET/NT เช่นเดียวกับสถานศึกษาอื่นได้
 - 6) ลด ละ เลิกโครงการที่เพิ่มภาระงานครูและส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยศึกษานิเทศก์สามารถยกเว้นการเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
 - 7) สถานศึกษาได้งบประมาณเป็นวงเงินรวม (Block Grant) โดยรัฐจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปแก่ศึกษานิเทศก์แต่ละแห่งโดยตรง เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา คิดค้นและต่อยอดนวัตกรรม
 - 8) สร้างหลักเกณฑ์ในการประกันคุณภาพแนวใหม่ อาจไม่อิงการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยศึกษานิเทศก์จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาและมีการประเมิน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี
 - 9) มีช่องทางผลักดันการบริหารงานบุคคลให้เหมาะสมกับพื้นที่ โดยการออกกฎ หลักเกณฑ์ วิธีการหรือเงื่อนไข เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการบริหารงานของศึกษานิเทศก์
- ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2562) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ ที่ประชาชนจะได้รับจากพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 คือ 1) การมีกลไกในการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว อันส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ 2) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นไปโดยเหมาะสมสอดคล้องแต่ละพื้นที่
- ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาถือเป็นการจัดการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เพื่อตอบสนอง ความต้องการของคนในพื้นที่นั้นๆ มีความอิสระและเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารจัดการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีสภาพการทำงานที่ยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการบริหาร วิธีคิด วิธีทำให้ออกมาสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียนภายใต้บริบทที่เป็นอยู่ สามารถคิดค้น พัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบท รวมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2562 และ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

- 1) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ตลอดจนเผยแพร่และขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่นและการศึกษาทั้งระบบ
- 2) ลดความเหลื่อมล้ำทั้งด้านคุณภาพและโอกาสทางการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียน
- 3) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 4) สร้างและพัฒนากลไกความร่วมมือในการจัดการศึกษาทุกภาคส่วนระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เช่นเดียวกับ สมพงษ์ จิตระดับ (2563) กล่าวถึงแนวคิดหลักของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ให้โรงเรียนมีอิสระในการจัดการทั้งด้านวิชาการ การจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้และการประเมินผล การบริหารจัดการงบประมาณ ตลอดจนการสร้าง คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมให้เหมาะสมกับบริบท รวมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง

ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจึงเป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุน การสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการและสามารถขยายผลนวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในสถานศึกษาอื่น นอกจากนั้นเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความคล่องตัว และลดความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนการสร้างเครือข่าย การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่

การบริหารและการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

โครงสร้างการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วยคณะกรรมการ จำนวน 2 ชุด ได้แก่ 1) คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีบทบาทในการวางกรอบการพัฒนาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กำกับ ประเมินผล และนำข้อเสนอแนะไปขยายผลระดับประเทศ โดยจัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คำนึงถึงพัฒนาการของผลการเรียนรู้ของนักเรียน (learning outcome) เป็นสำคัญ และ 2) คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นคณะกรรมการระดับพื้นที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและปรับปรุงกฎระเบียบต่าง ๆ ในพื้นที่ให้มีความคล่องตัว เพื่อให้สามารถสนับสนุนและแก้ปัญหาในการขยายผลนวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่ รวมถึงการปรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่ต้องครอบคลุมสมรรถนะของผู้เรียนและมาตรฐาน การเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง รวมทั้งจัดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนและการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง (สมพงษ์ จิตระดับ, 2563)

ซึ่งการบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามบริบทและความต้องการของพื้นที่ เช่น จังหวัดสตูลได้บริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล ประกอบด้วย (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสตูล, 2565)

1) คณะกรรมการฝ่ายโครงสร้างและกลไก มีบทบาทในการออกแบบโครงสร้างการบริหารพื้นที่และการมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็งและสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง

2) คณะกรรมการฝ่ายบุคคล มีบทบาทในการดูแลและส่งเสริมเกี่ยวกับสวัสดิการและความก้าวหน้าของบุคลากรและสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับงานบุคคลเพื่อเสนอต่อส่วนกลาง

3) คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมและงบประมาณ มีบทบาทในการดูแลแผนงาน แสวงหางบประมาณ และประสานกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการใช้งบประมาณในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

4) คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ มีบทบาทในการดูแล ให้คำปรึกษางานวิชาการ หลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพการศึกษา การออกแบบและพัฒนาระบบดิจิทัลแพลตฟอร์ม เพื่อสนับสนุนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและเชื่อมโยงฐานข้อมูลต่างๆ

5) คณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล มีบทบาทในการกำหนดและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งออกแบบการติดตามและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

เช่นเดียวกับ จังหวัดระยองได้บริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาผ่านกลไกการขับเคลื่อนของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและคณะกรรมการ 5 ด้าน ดังนี้ 1) คณะกรรมการด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ติดตามและประเมินผล 2) คณะกรรมการด้านส่งเสริมการบริหารวิชาการ 3) คณะกรรมการด้านส่งเสริมการบริหารบุคคล 4) คณะกรรมการด้านส่งเสริมการบริหารงบประมาณ และ 5) คณะกรรมการด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วม (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง, 2565)

ในการดำเนินการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จะครอบคลุมนวัตกรรมการศึกษา 2 ประเภท คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

1) นวัตกรรมเชิงนโยบาย เป็นนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง นโยบาย กฎระเบียบ เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาและ สถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาบริหารจัดการศึกษาได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) นวัตกรรมการเรียนการสอนและการบริหารจัดการในสถานศึกษา เป็นนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ โดยสถานศึกษาสามารถเลือกสรรนวัตกรรมการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้ว ทั้งในและต่างประเทศว่าสามารถสร้างคุณภาพผู้เรียนและโรงเรียนได้จริงมาใช้พัฒนาต่อยอดได้

โดย สมพงษ์ จิตระดับ (2563) ได้กล่าวถึงนวัตกรรมการเรียนการสอนและการบริหารในสถานศึกษาเป็นการดำเนินการของผู้บริหารและครูในสถานศึกษานำร่องที่เข้าร่วมอยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียน และการพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาทั้งการจัดหลักสูตร วิธีการสอน วิธีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ โดยพิจารณาเลือกต่อยอดแนวปฏิบัติที่ผ่านการใช้จริง ในการขยายผลสู่พื้นที่อื่นนั้นจะมีการประเมินผลลัพธ์การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ถอดบทเรียนและนำเสนอแนวปฏิบัติที่ดีทั้งด้านการสอน การบริหารสู่สถานศึกษาในพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้องและสื่อสารสู่สาธารณะ สำหรับการคัดเลือกสถานศึกษานำร่องจะยึดหลักความสมัครใจ โดยสถานศึกษานำร่องจะยื่นขออนุมัติเข้าร่วมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทั้งนี้ การเข้าร่วมเป็นสถานศึกษา

นำร่องของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษานั้น ถ้าเป็นสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากต้นสังกัด

ดังนั้น ในการบริหารและการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ควรสร้างภาคีการบริหารและการจัดการที่ดีและมีความรับผิดชอบ การสร้างแรงจูงใจในการเรียนแก่นักเรียน และการมุ่งเน้นพัฒนาโรงเรียนและครูผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้ตามปรัชญาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับศักยภาพความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และบริบทชุมชนสังคมของโรงเรียนด้วยเทคนิค วิธีการ กระบวนการบริหารจัดการและจัดการเรียนรู้จึงจะเกิดผลลัพธ์จากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

วาทีณี พูลทรัพย์ และนุชนรา รัตนศิริระประภา (2564) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการบริหารโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วย

1) การบริหารฐานนวัตกรรม การบริหารโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในแต่ละพื้นที่ต้องมีการศึกษาข้อมูลและบริบท สร้างความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

2) การบริหารสมรรถนะองค์กร ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนให้มีการพัฒนาปรับปรุงองค์กรอย่างต่อเนื่อง เป็นการเพิ่มศักยภาพให้แก่ทรัพยากรขององค์กรและนำองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายได้สำเร็จ

3) การบริหารหุ้นส่วนองค์กร การสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมให้มีส่วนร่วม ในกระบวนการจัดการศึกษาอันจะส่งผลต่อความพึงพอใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

4) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง นำนวัตกรรมการบริหาร หรือคิดค้น และพัฒนานวัตกรรมสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

5) การพัฒนานวัตกรรม องค์กรแห่งนวัตกรรมนั้นต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลมาเป็นตัวขับเคลื่อนใน ทุกมิติ ทั้งผู้บริหาร ครูและผู้เรียนร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมให้มีความเหมาะสมและเป็นรูปธรรม

6) นวัตกรรมเชิงระบบ การบริหารโรงเรียนต้องอาศัยกระบวนการทำงานที่มีแบบแผนและมีระบบการทำงานที่ชัดเจน มีการดำเนินการคิดริเริ่ม พัฒนานวัตกรรม เพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยสมาชิกในองค์กร ต้องรับรู้ถึงเป้าหมายร่วมกัน

7) การบริหารแผนนวัตกรรม ผู้บริหารเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนและกำหนดนโยบาย แผนงาน กำกับ ติดตาม เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาเกิดความตระหนักรู้และให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

นอกจากนั้น Dawson and Andriopoulos (2017) ได้เสนอแนวคิดองค์ประกอบในการขับเคลื่อนนวัตกรรมองค์กรที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ระบบการทำงานขององค์กร ที่ส่งเสริม สนับสนุน สร้างขวัญ กำลังใจในการทำงาน 2) การสื่อสารช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายกับ องค์กรภายนอก 3) การกำหนดเป้าหมายที่มีความชัดเจน มุ่งเน้นการสร้างแนวคิดมากกว่าการปฏิบัติงานและการให้รางวัลแก่บุคลากร เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 4) ทรัพยากรสนับสนุน เช่น ทรัพยากรทางกายภาพ

ทรัพยากรด้านงบประมาณ และทรัพยากรนามธรรม เช่น ชื่อเสียง ความคิดสร้างสรรค์ และ 5) การประเมินผล โดยการประเมินเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับ Deschamps and Nelson (2014) เสนอแนวคิด ปัจจัยขับเคลื่อนการพัฒนาวัตกรรมการศึกษาให้สำเร็จ ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ วิสัยทัศน์และเป้าหมายในการทำงาน 2) โครงสร้างองค์กร และหน้าที่ความรับผิดชอบ 3) กระบวนการ การประสานงานและการทำงานร่วมกัน ในองค์กร 4) รางวัล พฤติกรรมและค่าตอบแทน และ 5) การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหาร จะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และต้องมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและกระบวนการในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาให้โรงเรียนมีคุณภาพและ ก้าวล้ำเทคโนโลยี จึงถือได้ว่าการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษานั้น ผู้บริหารถือเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำพาสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ (Suwanmanee et al., 2023)

ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาถือว่าเป็นพื้นที่ในการจัดการศึกษาที่เอื้อให้คนในพื้นที่และ ทุกภาคส่วนรวมพลัง ร่วมจัดการศึกษา คิดค้น พัฒนาและใช้นวัตกรรมทางการศึกษาร่วมกัน เพื่อตอบโจทย์ผู้เรียน และคุณภาพการศึกษาของพื้นที่ ดังนั้นการปรับเปลี่ยนกระบวนการที่สัมพันธ์กันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่ ด้วยหลักการกระจายอำนาจของภาครัฐส่วนกลางให้บทบาทสถานศึกษาและพื้นที่แก้ไขปัญหาและพัฒนา ร่วมกันโดยใช้พื้นที่เป็นฐานจะส่งผลให้การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน ประกอบด้วย

1. การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (Vision to Change)

การกำหนดวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย ทันสมัย สามารถรับมือการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และสามารถวิเคราะห์ แนวโน้ม ทิศทางและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพบริบทเชิงพื้นที่ในองค์กร และดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดร่วมกันได้อย่างแท้จริง โดยมุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่และขยาย ผล ถ่ายทอดนวัตกรรมนำไปสู่การเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม (Innovative Organization)

การให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงพื้นที่ใหม่ๆ โดยการกำหนดแนวทางหรือทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาองค์กรมุ่งสู่การเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรแสวงหาความรู้ ทักษะ กระบวนการพัฒนาอย่างหลากหลาย เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรม

3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จ และนำพาองค์กรไปสู่การพัฒนาอย่าง มีประสิทธิภาพ โดยผู้นำต้องเป็นนักคิด นักพัฒนา มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสร้าง แรงบันดาลใจ กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานสามารถคิดค้นนวัตกรรม กระตุ้นจูงใจผู้ร่วมงานให้ดำเนินงานอย่าง สร้างสรรค์ ตลอดจนสามารถเผชิญและแก้ปัญหาต่างๆได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างได้

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration Network)

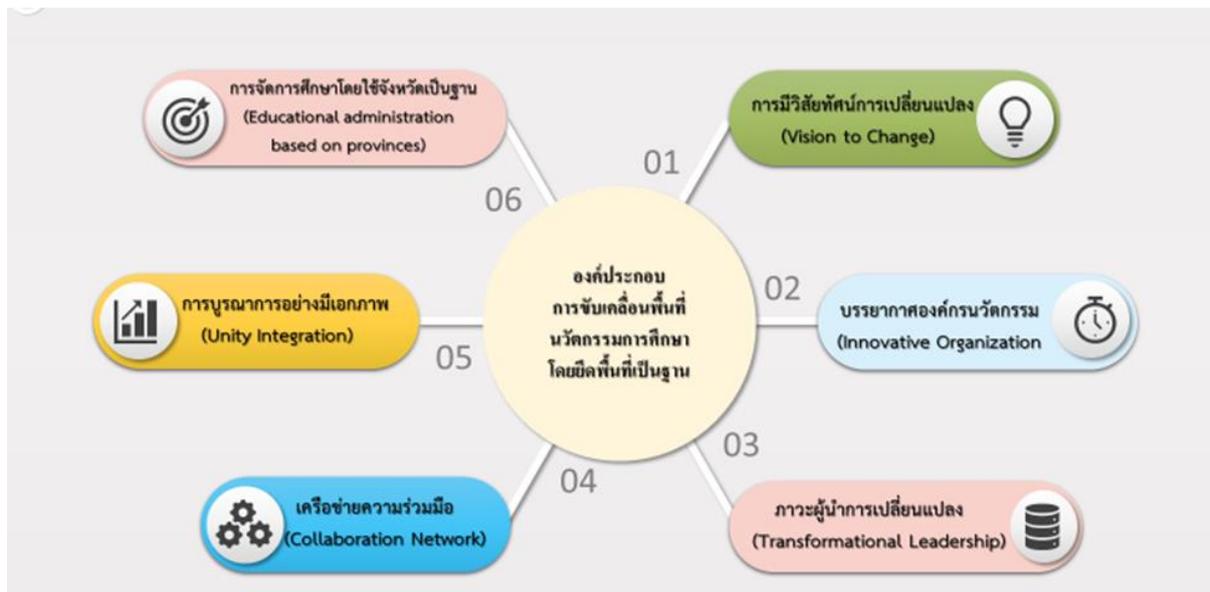
ความร่วมมือการทำงานขององค์กรภายในหรือองค์กรภายนอกที่มีบทบาทในการเกื้อหนุน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น เครือข่ายความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา มูลนิธิ ผู้ประกอบการ ภาคประชาสังคมและคนในพื้นที่ ร่วมกันเป็นเครือข่ายในการทำงานในรูปแบบ สภาการศึกษา หรือสมัชชาการศึกษาจังหวัด เพื่อบูรณาการการจัดการศึกษาในพื้นที่อย่างเป็นเอกภาพ นำสู่ การแลกเปลี่ยน องค์ความรู้และการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงนวัตกรรมให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน

5. การบูรณาการอย่างมีเอกภาพ (Unity Integration)

การบูรณาการจากทุกภาคส่วน การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษา และส่วนราชการในพื้นที่ โดยร่วมกำหนด เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัด หรือจัดทำเป็นวาระจังหวัด เพื่อดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างกลมกลืนจนเกิดพลังด้วยการสร้างความร่วมมือ ร่วมใจและประสานงานอย่างมีเอกภาพ

6. การจัดการศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน (Educational administration based on provinces)

การบริหารจัดการศึกษาที่ภาครัฐได้กระจายอำนาจในการจัดการศึกษาลงสู่พื้นที่ ซึ่งเป็นการตอบโจทย์การแก้ปัญหาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยให้จังหวัดมีอำนาจในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา กำหนดหรือจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดสรรการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้อง ตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของพื้นที่นั้นๆ โดยยึดโยงเข้ากับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของพื้นที่ตนเองได้ด้วยความภาคภูมิใจ ดังรายละเอียดในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบของการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน

ดังนั้นในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการและภาคประชาสังคม ในการร่วมกันกำหนด เป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ การติดตาม ประเมินผล ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ โดยสถานศึกษาสามารถบริหารงานได้อย่างอิสระและจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่ ซึ่งมีเป้าหมาย ดังนี้ 1) เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่สถานศึกษาอื่น 2) ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา 3) พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัดการเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่พื้นที่อื่น และ 4) ร่วมมือกับภาครัฐ องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัดการศึกษาการพัฒนาและการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา

ทั้งนี้ แนวคิดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่ส่วนกลางได้กระจายอำนาจและให้อิสระในการจัดการศึกษาให้แก่ส่วนภูมิภาคหรือจังหวัดสามารถจัดการตนเองได้ตามบริบทเชิงพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่นั้นๆ ในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายการจัดการศึกษาร่วมกัน อันจะส่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่สอดคล้องตามความต้องการของพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาในเชิงพื้นที่ (Site or Area based Education) หมายถึง การปรับบทบาทบริหารการศึกษา ให้รัฐส่วนกลางหรือหน่วยระดับชาติตัดสินใจในเชิงปฏิบัติน้อยลง และถ่ายโอนบทบาทเหล่านั้นไปให้แก่หน่วยงานในพื้นที่ระดับล่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งระดับโรงเรียนและระดับภูมิภาค ทั้งนี้ แนวทางการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นการบริหารจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่มาช่วยกันเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนและจัดสรรทรัพยากรมาใช้ในการเรียนการสอนการบริหารจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วรชัย วิภูอุปโภค, 2564) รวมทั้งเป็นการจัดการศึกษาที่รัฐกระจายอำนาจให้จังหวัดเป็นผู้จัดการศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน มีอิสระและอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจ ร่วมออกแบบ สนับสนุน การพัฒนาการศึกษาในจังหวัด ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา กระจายอำนาจให้โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรตามศักยภาพและบริบท เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการตามบริบทของพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) ซึ่งการจัดการศึกษาที่รัฐเปิดโอกาสและกระจายอำนาจให้จังหวัดเป็นผู้จัดการศึกษา อาจใช้รูปแบบของสภาการศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ โอกาส คุณภาพและ การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (มนต์นภัส มโนการณ, 2561)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้ถอดบทเรียนจากประเทศที่มีแนวโน้มของผลการจัดการศึกษาที่ดีขึ้น สรุปได้ว่าการกระจายบทบาทการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่นั้นมีหน่วยงานระดับนโยบายในการตัดสินใจอยู่ 3 ระดับ คือ 1) ระดับชาติ (Top-down) ได้แก่ภาครัฐมีหน้าที่กำกับ กำหนดนโยบาย จัดสรรทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ 2) ระดับกลาง (Implementation level) เป็นระดับการกระจายอำนาจจากภาครัฐมายังระดับกลางสู่การปฏิบัติ และ 3) ระดับโรงเรียน เป็นการกระจายอำนาจสู่ระดับพื้นที่ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมระดับแนวราบ (Horizontal Layered) ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในการจัดการศึกษาตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นที่มีการปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอน ระบบการบริหารการศึกษา การพัฒนาครู และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน และกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) เป็นองค์คณะบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และเน้นการสร้าง ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชน ผ่านคณะกรรมการ

สถานศึกษา เรียกว่า โรงเรียนชุมชน (Community Schools) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) เช่นเดียวกับ การจัดการศึกษาของประเทศแคนาดา โดยรัฐบาลมีนโยบายกระจายอำนาจในระบบการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมกับภาคประชาชน สอนกลางมีหน้าที่วางระบบประเมินเพื่อควบคุมคุณภาพการศึกษาเท่านั้น แต่ ภาครัฐมีการปกครองอย่างอิสระ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาในระดับมณฑล (school board of provinces) กำหนดนโยบายการศึกษา พัฒนาหลักสูตร และให้อิสระกับครูในการจัดการเรียนการสอน โดยแต่ละโรงเรียนจะมี สภาโรงเรียน (school council) เพื่อบริหารจัดการโรงเรียนให้สอดคล้องกับแนวทางของนโยบายการศึกษาระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่พื้นที่ เช่นกัน (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564)

ดังนั้น การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้แก่ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ในการตัดสินใจและจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีกลไกการขับเคลื่อนแนวทาง การทำงาน การบริหารจัดการและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ อย่างเป็นระบบและบูรณาการร่วมกัน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องตรงตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาและความต้องการของพื้นที่

องค์ประกอบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยจำเป็นต้องปรับแนวคิดในการจัดการศึกษา โดยการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่หรือแต่ละจังหวัด เพื่อเป็นหน่วย ในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา โดยเริ่มจากคนในพื้นที่ร่วมกันขับเคลื่อนด้วยการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จควรประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ 1) กระจายอำนาจ ให้ความอิสระและเพิ่มอำนาจ การตัดสินใจให้กับผู้รับผิดชอบหลักในพื้นที่ 2) เสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และจิตสำนึกรับผิดชอบของ ทุกภาคส่วน 3) มีความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกันและเกี่ยวเนื่องกัน 4) พัฒนาระบบข้อมูล สารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ 5) ปรับระบบการบริหารจัดการทั้งการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา และการทำงานเชิงรุก และ 6) สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา (มนต์ ภัส มโนการณ, 2561) นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2563) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จนั้น มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับผิดชอบ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Community Partners) ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษามีบทบาทต่างๆ ในการจัดการศึกษา 3) การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit) ทั้งสองฝ่ายระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในพื้นที่ 4) ทรัพยากรในชุมชน (Resources of the locality) เป็นการบูรณาการการใช้ทรัพยากร ในชุมชนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและเป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญาและองค์ความรู้ในท้องถิ่น 5) คณะทำงานและการบริหารจัดการ (Working Group and Management) ตั้งแต่ระดับนโยบายของภาครัฐ (Top-down) ลงมาสู่สถานศึกษาและภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน บนหลักการมีส่วนร่วมจากล่างสู่บน (Bottom up) ซึ่งการมีส่วนร่วมหรือเครือข่ายการจัดการศึกษาของชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิด การปรับเปลี่ยนวิธีคิดใน

การจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือภาคีเครือข่ายในพื้นที่มาส่งเสริม สนับสนุนในการจัดการศึกษา โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยภาครัฐมากจนเกินไป (สุพิรพัทธ์ พิมพ์มาศ, 2561)

ดังนั้น องค์ประกอบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมประเมินผลและร่วมภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ รวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม เกื้อหนุนในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยรัฐควรกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่พื้นที่ เพื่อสามารถจัดการศึกษาแก่ผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจ รวมทั้งชุมชนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียได้ร่วมกันจัดการศึกษาของพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยความสำเร็จการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ควรกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของพื้นที่อันจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างผลผลิต สร้างนวัตกรรม สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับตนเองและสังคม ซึ่ง วรชัย วิภูอุปโภคตร (2564) ได้กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย

1) การมีภาวะผู้นำอย่างสร้างสรรค์ (Leadership) ภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาและของครูในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่อย่างสร้างสรรค์เพื่อนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่

2) การที่สถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน (Area based focus and Mutual benefit) การมองภาพผลลัพธ์ในองค์รวมร่วมกันจะส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

3) รูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเหมาะสมในพื้นที่ (Communitarian model of participation) การมีกลไกในการทำงานร่วมกันที่ชัดเจน

4) การสร้างความรัก ความเชื่อมั่นและศรัทธาร่วมกัน (Inspiration and Trust) ของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในพื้นที่ให้เกิดเป็นการมีจิตสาธารณะและมุ่งสู่การพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

นอกจากนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้สรุปรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา เชิงพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องมีปัจจัยสำคัญ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้าง (Structure) ต้องมีองค์ประกอบครบ 3A ได้แก่ 1) ความมีอิสระ (Autonomy) ในการบริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ 2) พัฒนาระบบความรับผิดชอบ (Accountability) ที่ตอบสนองและมีความรับผิดชอบ เชิงพื้นที่มากขึ้น 3) สร้างระบบการประเมิน (Assessment) ที่มีความเรียบง่าย ไม่เป็นภาระของโรงเรียนและเหมาะสมกับเป้าหมายเชิงพื้นที่ และในระดับบุคคล (Agent) ควรมีองค์ประกอบครบ 3C ได้แก่ 1) ชีตความสามารถของคน (Capacity) 2) การทำงานเพื่อตอบสนอง เป้าหมายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างระบบหรือโครงสร้างกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่อยู่ในระบบ (Context of Relationship) ดังนั้นในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ให้ประสบผลสำเร็จต้องอยู่บนหลักของ 3A และ 3C

จากแนวคิดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่นำมาใช้ในการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษานั้น จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้พื้นที่บริหารจัดการตนเองได้อย่างอิสระ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม สนับสนุนในการจัดการศึกษา โดยให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่ได้เข้ามาสนับสนุนการศึกษามากขึ้น (All for education) รวมทั้งการกำหนดนโยบาย การวางแผน การดำเนินการ การติดตาม ตรวจสอบ และ การปรับปรุงแก้ไขร่วมกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะประกอบไปด้วย 1) กำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม 2) เปิดพื้นที่ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ แสวงหาภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก รวมทั้งสร้างกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองการจัดการศึกษาและการแก้ปัญหาของคนในพื้นที่ 3) ปรับกระบวนการทำงานและสร้างภาวะรับผิดชอบทางการศึกษาร่วมกันในทุกระดับ 4) ปลดลือคกกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบต่างๆ ในการทำงาน สร้างความยืดหยุ่นและให้อิสระการจัดการศึกษาแก่คนในพื้นที่ และ 5) เปลี่ยนแปลงพื้นที่การทำงาน สร้างการเรียนรู้และสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงนวัตกรรม เพื่อมุ่งสู่การเป็นนวัตกรรม (Innovator) และผลิต คิดค้นนวัตกรรมนำไปสู่การเป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovators) ในพื้นที่ต่อไป

ปัจจัยความสำเร็จ
การจัดการศึกษา
เชิงพื้นที่

- 1) การมีภาวะผู้นำอย่างสร้างสรรค์ (Leadership)
- 2) การที่สถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน (Area based focus and Mutual benefit)
- 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเหมาะสมในพื้นที่ (Communitarian model of participation)
- 4) การสร้างความรัก ความเชื่อมั่นและศรัทธาร่วมกัน (Inspiration and Trust) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

แผนภาพที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

บทสรุป

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นพื้นที่ที่คณะรัฐมนตรีประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสามารถขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาอื่น ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งสร้างและพัฒนากลไกในการจัด

การศึกษาาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมให้เกิด การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และร่วมทำงานกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความรู้ เท้าทันโลกและมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน สถานศึกษามีการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีความคล่องตัว ยืดหยุ่น เนื่องจากมีการปลดล๊อคกฎ ระเบียบต่างๆ ส่งผลให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐานประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน คือ 1) การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 5) การบูรณาการอย่างมีเอกภาพ และ 6) การบริหารจัดการศึกษาโดยใช้จังหวัดเป็นฐาน ทั้งนี้หากมีการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐานดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษาได้บรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพต่อพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). *รายงานพันธกิจของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- พระครูกิตติญาณวิสิฐ, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ และระวีง เรื่องสังข์. (2564). *ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา*. กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- พระมหาสายันต์ ธิรปญโญ (ชาญชาติ). (2561). การจัดการศึกษา : ปัญหาและการพัฒนาระบบการศึกษาของชาติ. *วารสารมจร. ทริภุญชัยปริทรรศน์*, 2(1), 46-58.
- มนต์นภัส มโนการณ. (2561). การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์*, 19(1), 1-15.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562* ในราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136, ตอนที่ 56 ก.
- วรชัย วิภูอุปโภคตร. (2564). การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 13 (3), 323-330.
- วาทีณี พูลทรัพย์ และนุชนรา รัตนศิริระประภา. (2564). องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. *วารสารนวัตกรรมและการจัดการ*, 6(2), 74-75.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2563). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยการพัฒนาารูปแบบ กลไกและแนวโน้มผลกระทบของนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในจังหวัดสตูล*. พรรณิพรีนติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- สมพงษ์ จิตระดับ, สุอังกะวาทีน และชุตติมา ชุมพงศ์. (2561). *โรงเรียนอิสระในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา*.

Retrieved 11 September 2023, from:

https://www.matichon.co.th/columnists/news_1092807

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). *เจตนารมณ์พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา พ.ศ. 2562*. กองกฎหมายการศึกษาและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *หลักการและแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้*. ไอเดียออนไลน์ มีเดีย โซลูชั่น จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *รายงานประจำปีพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา ปีการศึกษา 2564*. สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา.
- สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา. (2566). *พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา พ.ศ.2562: โอกาสทองของจังหวัดในการจัดการศึกษาตอบโจทย์พื้นที่*. สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา.
- สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา. (2566). *พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา*. Retrieved 13 August 2023, from: <https://www.edusandbox.com/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *รูปแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่: บทเรียน ทางเลือกและเงื่อนไขความสำเร็จ*. พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *นวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในประเทศไทยและประเทศที่คัดสรรเพื่อพัฒนาผู้เรียน สู่ศตวรรษที่ 21*. 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา (Education Sandbox)*. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา ประจำปี การศึกษา 2564*. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดระยอง.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสตูล. (2565). *สรุปผลการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาจังหวัดสตูล พ.ศ. 2562 – 2565*. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสตูล.
- สุพิรพัชร พิมพมาศ. (2561). ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่. *วารสารโพธิวิทย์*, 2(2), 19-20.
- อภิชัย พันธเสน. (2558). *รายงาน: นักวิจัย สกว. ชี้ปัญหาการบริหารการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ฉุดรั้งการปฏิรูปการศึกษา*. Retrieved 11 September 2023, from : http://www.knowledgefarm.in.th/educational_administration-problem/
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). การวิเคราะห์โครงสร้างการศึกษาแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการคลาสสิก: กรณีศึกษา 3 ประเทศ. *วารสาร มจร พุทธโสธรปริทรรศน์*, 1(1), 1-14.
- Dawson, P., & Andriopoulos, C. (2017). *Managing Change, Creativity and Innovation*. 3rd ed., London: SAGE.
- Deschamps, J., & Nelson, B. (2014). *Innovation Governance: How Top Management Organizes and Mobilizes for Innovation*. San Francisco: Jossey-Bass.

Suwanmanee, S., Wannapiro, S., Chumruksa, C., Kasinant, C., Prasitpong, S., Sae-Tae, K., ... & Pisitphunphorn, J. (2023). Transformational Leadership Development for School Administrators Emphasizing Area Potential with Learners' Science, Math and Technology Competencies in Education Sandbox, Thailand. *Cogent Social Sciences*, 9(1), 2179740.

